

สรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 อภิปรายผลการศึกษา

เนื่องจากสื่อภาพยนตร์ชุดนี้ เป็นการทดลองสร้างภาษาด้วยชุดภาพโดยจำลองรูปแบบการเขียนด้วยภาษาแบบผู้หญิง ตามที่นักหลังสตรีนิยมได้ให้คำอธิบายถึงคุณประโยชน์ต่อการสร้างวรรณกรรมที่มีลักษณะเฉพาะแบบ ซึ่งความปั่นป่วนของระบบสัญลักษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นเสมือนการเปิดใจให้กว้างในการตีความหมายของผู้ชม อันเป็นความพยายามของผู้สร้างที่จะออกนอกกฎเกณฑ์การเล่าเรื่องที่ชี้นำเนื้อหาที่ชัดเจนหรือตรงไปตรงมา¹ การใช้ภาพสัญลักษณ์แทนความหมายที่ไม่เฉพาะเจาะจงในการตีความ รวมถึงการเข้ารหัสและถอดรหัสที่ต้องเกิดจากประสบการณ์ และบริบทแวดล้อมของผู้สร้าง หรือผู้ชม ทำให้การชมภาพยนตร์ชุดนี้ จึงมีบางชิ้น (Fragment) ที่ผู้ชมสามารถเข้าใจได้ทันที และมีบางชิ้น (Fragment) ที่ไม่เข้าใจเลย เนื่องจากชุดของประสบการณ์ หรือความสนใจที่นำมาตีความหมายของผู้ชมแต่ละคนมีความแตกต่างกัน การทำทาบระเบียบกฎเกณฑ์จากกรอบคิดแบบชายเป็นใหญ่ โดยใช้พื้นที่ว่างของการตีความที่คลุมเครือ และลื่นไหลเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการต่อรองอำนาจที่พยายามจำกัดความผู้หญิงให้อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นที่สร้างความเหลื่อมล้ำให้แก่ผู้หญิงต่อการดำรงชีวิตในสภาพสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะเรื่องการแสดงออกถึงความปรารถนาทางเพศ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้สร้างเพียงจะตระหนักได้ว่า ได้ถูกกดทับเอาไว้ อย่างไรก็ตาม อุดมคติที่ครอบงำความคิดเหล่านี้สามารถถูกสั่นคลอนได้หากมีการเพิ่มจำนวนการครอบครองความหมาย ที่นำไปสู่กระบวนการเรียนรู้และตระหนักคิดเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ของผู้หญิง ซึ่งจากการทดลองสร้างภาพยนตร์ชุดนี้ ใช้แนวคิดของคริสตีวาต่อการสร้างสัญลักษณ์ของเพศ แม้ในการสร้างความหมาย สามารถช่วยให้เกิดการจดจำและเปิดพื้นที่ให้เกิดการตีความหลากหลาย

¹ แม้ว่าจะมี Keyword Title ที่ปรากฏในแต่ละชิ้น (fragment) ที่อาจมองว่าเป็นการชี้นำแต่ เมื่อชมภาพยนตร์ในแต่ละภาพชุดก็ไม่อาจอธิบายได้อย่างชัดเจนว่า เล่าถึงเรื่องราวอย่างไร ผู้ชมจะรับรู้เพียงแค่ประเด็น ที่เป็นตัวหนังสือชื่อตอนที่จะนำพาเนื้อหาไปเท่านั้น ส่วนรายละเอียดหรือข้อมูลที่ได้จะมีความแตกต่างกัน

มากขึ้น แม้ว่าผลการวิจัยจากผู้ชมจะไม่ประสบความสำเร็จในแง่การสื่อความหมายที่ตรงกับผู้สร้างเท่าที่ควร แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ที่อยู่นอกเหนือจากการวัดเครื่องมือของระเบียบในการวิจัยกลับกลายเป็นสิ่งที่คาดไม่ถึง ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายรายละเอียดในหัวข้อถัดไป

5.2 สรุปกระบวนการสร้างภาพยนตร์

สรุปที่มาของกระบวนการสร้างภาพยนตร์ทดลองชุดนี้ ตามลำดับของการผลิตในแต่ละชั้น (Fragment) ดังนี้

ผู้สร้างเริ่มผลิต Fragment 5 เป็นเรื่องแรก เพื่อทำการทดสอบผัสสะจังหวะของดนตรี และสร้างสัญลักษณ์ของเพศแม่ (ขาของมารดา) และจำนวนของผู้หญิงที่มีจำนวนมากกว่า เป็นการเสริมสร้างภาพพลังอำนาจของผู้หญิง

Fragment 1 เพื่อกำหนดทิศทางการเล่นเรื่อง โดยเสาะหาสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงขบวนการความเคลื่อนไหวสตรีนิยม คือ การเคลื่อนที่ของกล้องที่เข้า ๆ ออก ๆ จากเป้าหมายข้างหน้า

Fragment 4 เพื่อสื่อถึงการทำลายและทำลายโครงสร้างหลักที่ครอบงำความไม่เท่ากันทางเพศอันเห็นได้ชัดที่สุดสำหรับผู้สร้าง คือ ศาสนา ซึ่งใช้เจดีย์และกระสอบทรายเป็นสื่อภาพแทน

Fragment 3 ทดลองจัดสร้างตัวละคร โดยสำรวจจากตัวเองในฐานะผู้หญิงคนหนึ่ง โดยนำคลิปวิดีโอที่เคยถ่ายไว้ ตอนจัดงานวันเกิดของผู้สร้างเองผ่านการเล่าเรื่องจากน้องสาวที่หน้าตาคล้ายผู้สร้าง (เป็นภาพแทนความจริง)

Fragment 2 สำรวจประสบการณ์และเรื่องราวจากบุคคลใกล้ชิด ในประเด็นที่เกิดขึ้นกับผู้หญิง คือ เรื่องความรักและทุนนิยม

Fragment 7 สร้างขึ้นเพื่อเป็นบทสรุปที่เชื่อมต่อกับอาร์มภทใน Fragment 1 ถึงทิศทางความเชื่อของผู้สร้างในประเด็นของปรากฏการณ์หลังสตรีนิยม

Fragment 6 สร้างขึ้นหลังจากได้ปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา ถึงลักษณะการสร้างสัญลักษณ์ที่ไปปลดปล่อยความปรารถนาทางเพศอย่างไม่รู้ตัว ซึ่งเป็นความคิดที่ผู้สร้างเองอาจจะสื่อมากที่สุด

แต่ไม่สามารถผ่านออกมาจากส่วนจิตใต้สำนึก (super ego) กดทับไว้ ไม่อนุญาตให้พูดเรื่องเพศตรงๆ ได้ จึงนำมาซึ่งการวิเคราะห์ตัวเองอย่างจริงจังและทดลองสร้างเรื่องทีพูดถึงเรื่องเพศ อันเป็นที่มาของการสร้าง Fragment 6 ซึ่งเป็นชิ้นสุดท้ายที่สร้างขึ้น

แม้ว่าสื่อภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นเป็นเพียงการจำลองรูปแบบการเขียนตามแนวคิดหลังสตรีนิยม ที่เป็นการนำเสนออย่างเป็นสัดส่วนแยกจากกันเป็นชิ้นๆ (Fragment) แต่แท้จริงแล้ว ผู้สร้างตั้งใจให้เกิดการเชื่อมโยงกันในแต่ละชิ้น (Fragment) จากไวยากรณ์ของภาพยนตร์ที่ปรากฏอยู่ในองค์ประกอบย่อยๆ ของทั้งภาพและเสียง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนท้ายของบทที่ 4 ซึ่งจำเป็นต้องใช้การสังเกตและจดจำเชื่อมโยงในรายละเอียดขององค์ประกอบนั้นๆ ที่สื่อสารออกมาทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ด้วยกระบวนการในการชมภาพยนตร์ทำให้ต้องเพ่งพินิจวิเคราะห์ในหลายๆ ส่วนพร้อมกัน จึงไม่สามารถรวบรวมจุดสนใจในองค์ประกอบย่อยต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่องครบถ้วน ทั้งนี้เนื่องจากสื่อภาพยนตร์ชุดนี้ เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากระบบการประมวลความคิดผ่านการสร้างสัญลักษณ์หรือการอุปมาอุปมัยที่ไม่มีกรอบเกณฑ์ที่ชัดเจนแน่นอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการเขย่าอำนาจวาทกรรมการอธิบายที่เป็นสากล หรือการนิยามความหมายที่ต้องการความชัดเจนและแน่นอนในการกำหนด “ความเป็นหญิง” ที่ยึดหลักเหตุผลอันเกิดจากระบบคิดแบบปิตาธิปไตย ให้เกิดการกระจายอำนาจในการครอบครองความหมายเกี่ยวกับผู้หญิงที่ล้นไหลมากขึ้น

ซึ่งกระบวนการสร้างภาพยนตร์ชุดนี้ ได้แรงบันดาลใจมาจากกระบวนการทัศน์หลังสตรีนิยม/หลังสมัยใหม่ นิยม ที่มักจะถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นแนวคิดหรือทฤษฎีที่มีความเป็นนามธรรมสูง เข้าใจยาก ล้นไหลและปฏิเสธการถูกจำกัดความ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นแนวคิดที่เปิดกว้างและยอมรับในความหลากหลาย สามารถตอบสนองทุกความท้าทายในความแตกต่างของความต้องการได้ในหลากหลายระดับ ซึ่งผู้สร้างมองว่าเป็นแนวคิดที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์มากกว่า หากนำมาประยุกต์ใช้กับการสื่อสาร โดยการสร้างองค์ประกอบของความหมายต่างๆ ผ่านภาพและเสียงที่ไม่ได้อยู่ภายใต้ร่มเงาของหลักการใดเพียงหลักการเดียว

หากเปรียบเทียบแนวคิดและบริบท(ตะวันตก)ที่ประกอบสร้างปรากฏการณ์หลังสตรีนิยมขึ้นมา นั้น ได้ถูกกระตุ้นจากหลากหลายทาง ทั้งจากสื่อโดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์และจากแวดวงทางวิชาการที่เปิดพื้นที่ในการวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดหลังสตรีนิยมนี้ อย่างเข้มข้นและเป็นวงกว้าง

มากกว่าในสังคมตะวันออก ในที่นี้คือสังคมไทย เมื่อเทียบกับบรรยากาศทางวิชาการที่เกิดขึ้นและจากวงการสื่อในเมืองไทย คำว่า “หลังสตรีนิยม” แทบจะเรียกได้ว่า “ไม่ได้ถูกพูดถึงเท่าใดนัก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิด “หลังสมัยใหม่” นิยมหรือ postmodern” ยังมีการใช้กันในวงกว้างมากกว่าทั้ง ๆ ที่เกิดขึ้นและเข้ามาในเวลาไล่เลี่ยกัน ไม่ว่าจะสื่อ โทรทัศน์ ดารา ภาพยนตร์ ซึ่งรูปแบบและแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ (postmodern) นี้ ล้วนข้างที่จะได้รับความสนใจ โดยเฉพาะในหมู่ปัญญาชนในเมืองไทยเป็นอย่างมาก

ทั้งนี้คำว่า “สตรีนิยม” เองในเมืองไทย ก็ยังเป็นทีวิพากษ์วิจารณ์ หรือกล่าวถึงในวงแคบหรือมีน้อยมาก ทั้งเอกสารงานวิจัยก็มีจำกัด การศึกษาแนวคิดทฤษฎีนี้ส่วนใหญ่ จึงอ้างอิงมาจากแนวคิดทฤษฎีและขบวนการเคลื่อนไหวของฝั่งตะวันตก ทั้ง ๆ ที่หากมองบรรยากาศการศึกษาในประเทศไทย จากข้อมูลทางสถิติ พบว่า ผู้หญิงไทยโดยเฉลี่ยแล้ว มีการศึกษาสูงกว่าเพศชายและมีแนวโน้มสำเร็จการศึกษามากกว่าเพศชาย ซึ่งก็น่าจะให้ความสนใจในประเด็นความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ โดยเฉพาะเพศหญิง แต่ก็ไม่ปรากฏถึงงานวิจัยที่สนใจหรืออ้างอิงถึงแนวคิดสตรีนิยมมากเท่าที่ควร หรือสิ่งนี้เป็นภาระสะท้อนภาพของสังคมไทยที่อาจจะมองว่ามีอิสระ เท่าเทียม หรือเสมอภาคอยู่แล้ว (คือ ไม่คิดว่ามีปัญหาหรือเป็นปัญหา) หรือว่า อาจจะไม่ได้ตระหนักคิดว่า ปัจจัยทางเพศก็มีผลต่อประเด็นปัญหาในระดับชีวิตประจำวันหรือในเรื่องใหญ่ๆ ได้เหมือนกัน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าระบบการศึกษาไทยส่วนใหญ่ ไม่ได้สร้างหรือปลูกฝังจิตสำนึก ให้ตระหนักคิดในสิทธิเสรีภาพในตนเองมากเท่าใดนัก ซึ่งหากเป็นเช่นนั้น ก็สามารถสะท้อนภาพของสังคมไทยบางส่วนได้ว่า เป็นสังคมที่ชายสามารถควบคุมหญิงให้เป็น “ผู้หญิง” ในแบบที่ผู้ชายต้องการได้ผ่านระบบและสถาบันต่างๆ โดยที่ผู้หญิงเองก็ไม่มีสิทธิ์จะคิดจะขงใจแต่อย่างใด

ซึ่งหากพิจารณาจากการสร้างภาพยนตร์ตามแนวคิดและบริบทของสังคมไทยชุดนี้ เป็นเสมือนตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนถึงภาพการถูกกดทับของระบบโครงสร้างใหญ่ๆ ที่ยังคงคอยควบคุมผู้หญิง(ผู้สร้าง)ไว้อย่างไม่รู้ตัว และฝังรากลึกเกินกว่าจะตระหนักรู้ได้ หากไม่ได้ทำการคิดพิจารณาอย่างถี่ถ้วนถึงกับเรื่องราวความเป็นเพศหญิงที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย การตระหนักรู้และความสามารถในการพิจารณาถึงบรรยากาศความไม่เท่าเทียมกันที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นเสมือนลูกกุญแจในการเปิด

พื้นที่ในการปลดปล่อยความปรารถนาที่ถูกเก็บกดไว้ได้อีกวิธีหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้สร้างได้จากการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

นอกจากนี้ สาเหตุที่ผู้สร้างผลิตสื่อภาพยนตร์ในลักษณะนี้ ก็เพื่อต้องการจะสื่อสารว่า “ไม่มีสิ่งใดๆ หรือเหตุผลใดๆ เลยที่จะสามารถกล่าวได้ว่า “รู้”, “รู้จัก” หรือ “เข้าใจ” คำว่า “ผู้หญิง” ได้อย่างเต็มปาก และเป็นไปไม่ได้อย่างยิ่งที่แนวความคิดใดๆ จะสามารถอธิบายถึงสิ่งที่ผู้หญิงเป็นหรือควรเป็นหรือต้องการเป็นได้ทั้งสิ้น เพราะผู้หญิงเป็นได้มากกว่าความซับซ้อนที่สามารถมองเห็นหรือรับรู้จากผัสสะต่างๆ ประสบการณ์ หรือองค์ความรู้ใดๆ ก็ไม่สามารถสร้างหรืออธิบายผู้หญิงอย่างครบถ้วนเพียงชั่วขณะได้” ดังจะเห็นได้จากการสรุปผลที่ได้จากผู้ชมและผู้สร้างหลังจากได้ชมภาพยนตร์เรื่องนี้จบลง ในหัวข้อต่อไป

5.3 สรุปผลที่ได้จากการตีความภาพยนตร์

1) การตีความจากผู้ชม

บทสรุปที่ได้จากผู้ชมและผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆรวมทั้งหมด 7 คนได้ให้มุมมอง การวิจารณ์งานภาพยนตร์ทดลองตามแนวคิดหลังสตรีนิยมเรื่องนี้ไว้ 2 ด้าน คือมุมมองในฐานะผู้ชม และมุมมองที่วิพากษ์ตัวผู้สร้าง ซึ่งมุมมองในฐานะผู้ชมสรุปแล้วมีความเข้าใจเรื่องเนื้อหา ที่นำเสนอคิดเป็นสัดส่วน 43 % ที่ภาพยนตร์สามารถทำหน้าที่ในการเล่าเรื่องได้ และมีสัดส่วนของความไม่เข้าใจหรือไม่สื่อสารกับผู้ชมคิดเป็น 35% และอีก 20% ของภาพยนตร์ชุดนี้ไม่ถูกพูดถึงเลย ซึ่งการแบ่งผลคะแนนเป็นจำนวนเปอร์เซ็นต์นี้ ได้มาจากการคำนวณผลจากแบบสำรวจการตอบคำถามเชิงลึกต่อการตอบคำถามถึงหน้าที่ในการเล่าเรื่องของภาพยนตร์ทดลองตามแนวคิดหลังสตรีนิยม ซึ่งคำตอบส่วนใหญ่ไม่ได้ตอบคำถามตามหน้าที่ในส่วนต่างๆ ของภาพยนตร์อย่างชัดเจนโดยตรง แต่เป็นการตอบที่ผู้วิจัยต้องตีความคำตอบด้วยการวิเคราะห์จากคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ด้วยตัวผู้วิจัยเอง ดังนั้นผลสรุปที่ได้ อาจมีความคลาดเคลื่อนได้ ตามแนวทางการตีความของแต่ละคน กระนั้นในการตีความคำตอบของผู้ชม ผู้วิจัยได้หยิบเอาคำพูดที่สนับสนุนคำตอบในประเด็นหน้าที่ต่างๆ จากผู้ชม ดังจะเห็นได้จากบทที่ 4 ที่ผ่านมา

สำหรับมุมมองที่วิพากษ์ตัวผู้สร้างนั้น มีผู้ชมบางท่านได้วิเคราะห์การสร้างภาพยนตร์ทดลองชุดนี้ว่า

“การใช้สัญลักษณ์นี้มันยังมีปัญหา คือ 1 สัญลักษณ์มันเยอะ 2 คือเป็นสัญลักษณ์อาจเข้าใจไม่ตรงกันทุกคน มันก็ตีความตามแต่ละคนแต่มันก็ไม่ใช่ตีความตามตัวเองทั้งหมด คือทั้งหมดมันตีความตามผู้สร้างมากกว่า” (A1)

นอกจากนี้ผลการทดลองเมื่อเปรียบเทียบข้อมูลที่ผู้สร้างได้วางไว้ ผลปรากฏว่าปรากฏการณ์ความเป็น “หลังสตรีนิยม” สามารถถ่ายทอดผ่านผู้ชมได้พอสมควร หากผู้ชมนั้นมีประสบการณ์ความรู้ในแนวคิดเกี่ยวกับสตรีนิยม แต่สำหรับผู้ชมที่ไม่มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับสตรีนิยม ปรากฏการณ์หลังสตรีนิยมที่ผู้สร้างได้นำเสนอไป ยังไม่สามารถสื่อสารกับผู้ชมได้อย่างตรงไปตรงมา หากแต่จะมีการตีความหรือนิยามคำว่าหลังสตรีนิยมไปตามความคิดเห็นและความพอใจ ณ พื้นที่และเวลาที่ให้สัมภาษณ์ ซึ่งคำตอบที่ได้สามารถเปลี่ยนได้ตลอดเวลาหากเข้าไปถามใหม่ เนื่องจากคำตอบและการตีความจากภาพยนตร์ในช่วงเวลาที่ต่างกัน ภาพที่ผู้ชมเลือกที่จะจดจำและนำมาตอบคำถาม อาจขึ้นอยู่กับปัจจัยในเรื่องของอารมณ์ บริบทแวดล้อมและประสบการณ์ที่ประสบในช่วงพื้นที่และเวลานั้นๆ ด้วย

2) การตีความจากผู้สร้าง

ปรากฏการณ์ “หลังสตรีนิยม” ที่เสนอผ่านงานภาพยนตร์ชุดนี้ คือ การสะท้อนสถานการณ์ผู้หญิงไทยในยุคสมัยปัจจุบัน โดยเฉพาะผู้ที่มีการศึกษาที่สร้างมาจากภูมิหลังและประสบการณ์ของผู้สร้าง ซึ่งเติบโตขึ้นท่ามกลางสังคมไทยร่วมสมัยที่ดูเหมือนว่าผู้หญิงไทยมีความอิสระในการกระทำการใด ๆ ได้ตามอัธยาศัยโดยสังคมการยอมรับในความแตกต่างของอัตลักษณ์ทางเพศมากยิ่งขึ้น แต่กระนั้นยังคงมีการกดทับที่ฝังแน่นอยู่ในบริบทนี้คือ ความปรารถนาในการแสดงออกทางเพศ ที่ผู้สร้างสะท้อนออกมาผ่านภาพยนตร์ชุดนี้ ซึ่งคริสตีวาบอกว่ ความมันปรารถนาความเก๋กกดทางเพศที่ผู้สร้างถูกกดทับไว้เป็นสิ่งลึกลับและพูดไม่ได้ แต่สามารถแสดงออกมาได้ผ่านภาษาทวิและดนตรี

“ภาพยนตร์ของผู้กำกับในฐานะประพันธ์กร จะมีแรงปะทะระหว่างบุคลิกลักษณะส่วนตัวของผู้กำกับ และวัตถุดิบในการสร้างภาพยนตร์ ซึ่งทำให้บุคลิกลักษณะนั้น ๆ แทรกซึมอยู่ในภาพยนตร์ อย่างไรก็ตาม อาจจะไม่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในภาพยนตร์เพียงเรื่องเดียว แต่ต้องอาศัยการวิเคราะห์จากภาพยนตร์หลายๆ เรื่องที่กำกับ โดยภาพยนตร์คนเดียวกัน”²

หากตีความตามประโยคข้างต้น หมายความว่า ภาพยนตร์ทดลองชุดนี้สามารถเป็นตัวอย่างหนึ่งของการสะท้อนบุคลิกส่วนตัวของผู้สร้างได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีประกอบด้วยหลากหลายเรื่องราว (7 Fragments) ในคราวเดียวกัน อีกทั้งจากผลการวิจัยมีผู้ชมท่านหนึ่งได้ให้ความเห็นเอาไว้โดยเปรียบภาพยนตร์ชุดนี้เป็นเสมือนผู้หญิงคนหนึ่ง จะมีบุคลิกภาพสะท้อนออกมาเช่นไรโดยใช้มุมมองเชิงจิตวิทยา

“เหมือนคนที่ไม่ค่อยกล้านะ แต่อยากทำอะไรตั้งเยอะแต่เหมือนมีอะไรอุดรั้ง มันมีความขัดแย้งจริง ๆ ถ้าเขาระเบิดออกมามันจะโพล่งออกมาเป็นพลุเลย แต่มันทำไม่ได้มันถูกดึงไว้เยอะแยะไปหมด และเป็นอะไรที่คอยดึงคอยอุดรั้งอยู่ตลอดเวลา มันเหมือนกับความรู้สึกที่มีอะไรลึก ๆ ที่มันเป็นความเกลียด ความโกรธ ความกลัว ความไม่แน่ใจ ค้างสิ่งเหล่านี้ไว้ ถ้าทำอะไรก็จะไม่เต็มที” (A1)

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าสื่อภาพยนตร์ชุดนี้ สามารถสะท้อนภาพส่วนหนึ่งของผู้วิจัยในฐานะผู้สร้างอย่างไม่เคยคาดคิดมาก่อน ทำให้ผู้วิจัยต้องกลับมาทบทวนถึงกระบวนการทั้งหมดและผลประโยชน์ที่ผู้วิจัยได้จากการวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งสรุปได้ว่า “การสร้างภาพยนตร์ทดลองตามแนวคิดหลังสตรีนิยม” นั้น วัตถุประสงค์ดั้งเดิมที่ผู้วิจัยตั้งเป้าหมายไว้ เพื่อกำจัดการสร้างขอบเขตการนิยามความหมายให้แก่เพศหญิงและเปิดพื้นที่การให้ความหมาย เพื่อส่งเสริมการครอบครองความหมายที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งผลปรากฏว่าผู้ชมไม่สามารถใช้ประโยชน์จากการเปิดกว้างทางความคิดได้เท่าที่ควร ในที่นี้หมายถึง การตีความและให้ความหมายกับสัญลักษณ์ที่สร้างไว้ในสื่อภาพยนตร์ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากวิธีการชมที่ไม่คุ้นชิน ประกอบกับ เรื่องหลังสตรีนิยม เป็นศัพท์ที่ยังเป็นปัญหาไม่ว่าจะด้านความหมาย คำนิยามหรือคำจำกัดความ แม้กระทั่งการยอมรับหรือต่อต้านที่มีต่อกระแสความคิดนี้ อีกทั้งความพยายามของผู้สร้างที่เหมือนจะชี้ให้เห็นถึงความในหัวข้อ “Post-feminist” นี้

² ในแง่วิชาการ ตามแนวคิดเกี่ยวกับผู้กำกับภาพยนตร์ในฐานะประพันธ์กร หรือ Auteurism (อ้างจาก มาโนช ชุ่มเมือง ปัก , 2547)

อย่างชัดเจนมากเกินไป ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยในฐานะของผู้สร้างต้องทำการวิเคราะห์และประมวลผลงานอย่างละเอียดอีกครั้ง จึงได้ข้อสรุปออกมาว่า “นับเป็นความล้มเหลวที่น่ายินดี หากผลการทดลองไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในแง่ของกรณีความหมายของผู้ชมส่วนใหญ่ไม่ตรงกับผู้สร้าง” นั้นหมายความว่า การเปิดพื้นที่นี้ได้ผล แต่กระนั้นก็ยังไม่นับว่าเป็นความล้มเหลวเสียทีเดียวในเชิงเรื่องเล่า เนื่องจากหากผู้ชมมีภูมิความรู้เกี่ยวกับสตรีนิยมภาพยนตร์เรื่องนี้สามารถสร้างให้เกิดพื้นที่การโต้แย้งในมุมมองเกี่ยวกับสตรีนิยมตามที่ผู้สร้างได้วางเอาไว้ได้³

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ค้นพบสิ่งอื่นที่สำคัญกว่านอกเหนือจากการประเมินผลตามวิธีวิจัย ซึ่งก็คือ การได้ตระหนักถึงความปรารถนาทางเพศที่ถูกกดทับเอาไว้และพบหนทางแห่งได้ปลดปล่อยอย่างไม่รู้ตัว จากปรากฏการณ์นี้ทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงมายาคติก้อนใหญ่ที่บดบังเราอยู่ และเราต่างพยายามแหวกว่ายออกมาด้วยกลวิธีต่างๆ แต่ก็ยังไม่สามารถทำได้เต็มที่ เนื่องจากเรายังต้องอาศัยกฎของชายเป็นใหญ่ต่อการเข้าใจและสื่อสารกับความหมายเหล่านั้นอยู่ แต่เมื่อเกิดการค้นพบที่ไม่ตั้งใจ อันนำมาสู่กระบวนการที่สามารถปลดปล่อยความเก็บกดความปรารถนาทางเพศผ่านสัญลักษณ์ที่ผู้วิจัยเองถูกกดทับไว้อย่างไม่รู้ตัว ทำให้ผู้วิจัยได้ย้อนกลับมามองในส่วนประกอบย่อยๆ ที่เกิดจากการสร้างและผสมผสานความคิดในภาพยนตร์ทดลองชุดนี้ จึงพบเหตุผลของร่องรอยการเก็บกดที่ทับซ้อนแทรกซึมอยู่ในประเด็นเนื้อหาที่ผู้วิจัยได้นำเสนอ

ยกตัวอย่างเช่น อาร์มภบท หรือ Fragment 1 ที่ผู้สร้างต้องการให้เป็นบทเกริ่นนำในประเด็นการเดินทางจากต่อสู้ของผู้หญิง โดยใช้สัญลักษณ์แทนความหมายของผู้หญิง (ความหมายตรงส่วนความหมายแฝงคือ ยิ่งต่อสู้ก็ยิ่งดูเหมือนไกลห่างออกไปอีกแม้จะพบกับเสรีภาพแล้วก็ตาม) แต่ภาพที่ปรากฏเป็นเสมือนลักษณะของการร่วมเพศ ซึ่ง อุโมงค์แทนอวัยวะเพศหญิงและรถไฟแทนอวัยวะเพศชาย หรืออีกตัวอย่างคือ Fragment 3 ผู้สร้างตั้งใจสื่อสารว่าอยากให้เด็กเติบโตและต่อสู้กับระบบความเชื่อต่างๆ ในที่นี้คือความเชื่อทางศาสนา (ซึ่งผู้วิจัยมองมุมมองนี้ว่าศาสนายังกดขี่เพศหญิงอยู่) แต่สัญลักษณ์ที่ปรากฏการสื่อถึงต่อสู้คือ การชกกระสอบทรายที่บังเจดีย์ ซึ่งเปรียบทั้ง 2 อย่างเป็นเหมือนอวัยวะเพศชาย และการรดน้ำต้นไม้ด้วยสายยางและบัวรดน้ำ ก็มีรูปทรงที่สื่อไปยังอวัยวะเพศชายได้เช่นกัน อีกทั้งลักษณะหรือรูปทรงของน้ำไหลก็เปรียบได้กับความรื่นรมย์ใจ หลังจากการ

³ อ่านเพิ่มเติมข้อถกเถียงตามแนวคิดสตรีนิยมที่เกี่ยวกับภาพยนตร์ชุดนี้ได้ในภาคผนวก ข

ร่วมเพศ ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่สัญลักษณ์ที่ใช้หรือปรากฏในองค์ประกอบทางภาพมักจะมีนัยยะที่สามารถสื่อสารได้ถึงองค์ประกอบในเรื่องเซ็กซ์ ทั้งนี้มีผู้ชมท่านหนึ่งได้กล่าวถึงภาพยนตร์ในส่วนนี้ว่า

“เนื่องจากว่าในเรื่องนี้ไม่มีคำว่าผู้ชายเข้ามา ดังนั้นมันยิ่งทำให้ภาพผู้ชายชัดขึ้น ทำให้รู้สึกว่าคุณต้องต่อสู้กับประเด็นเรื่องของผู้ชายมากเลย” (A6)

จากประโยคข้างต้น การที่ไม่มีผู้ชายในภาพยนตร์เลย สามารถสะท้อนในมุมมองกลับกันว่า ลึกลับ แล้วผู้สร้างอาจจะมีความต้องการเพศชายอย่างมากจนไม่รู้ตัว และยังมีระบบกดทับความปรารถนาเหล่านั้นเอาไว้อย่างมิดชิด จะเห็นได้ว่า ประโยคนี้อาจจะเป็นอีกภาพสะท้อนหนึ่งที่ผู้ชมสามารถรับรู้ถึงแรงปรารถนาความเก็บกดทางเพศที่ผู้สร้างถูกกดทับไว้อย่างไม่รู้ตัว ซึ่งหากไม่ได้มองออกมาก็จะไม่ว่าในความพยายามที่จะอธิบายเรื่องบางอย่าง (ในที่นี้หมายถึงเรื่องผู้หญิง) สามารถนำมาซึ่งคำตอบหรือคำอธิบายที่น่าสนใจอย่างอื่นได้ (การปลดปล่อยความปรารถนาทางเพศที่ถูกกระทำจากบริเวดล้อมอย่างไม่รู้ตัว) ซึ่งสิ่งเหล่านี้มันจะสามารถสะท้อนออกมาได้ก็ต่อเมื่อเรารอคอยมันอย่างจริงจัง และพูดออกมาผ่านการสร้างความหมายด้วยสัญลักษณ์ ในระดับต่างๆ (แสดงภาพแทนที่มีความหมายโดยนัย, หรือที่ Julia Kristeva เรียกว่า Semiotic) ซึ่งสิ่งที่ถูกกดทับไว้จึงจะสามารถปลดปล่อยออกมาได้โดยที่เราไม่คาดคิดมาก่อนได้อย่างอิสระ

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ ในบรรดา Fragment ทั้งหมด ประเด็นที่ผู้สร้างสามารถนำเสนอได้อย่างชัดเจนที่สุด คือ ประเด็นเกี่ยวกับเซ็กซ์ ทั้งที่ความตั้งใจจริงในตอนแรก เรื่องเซ็กซ์ไม่ได้เป็นประเด็นหลักที่ผู้สร้างวางไว้ใน 7 Fragments แรก จึงไม่ได้มีการถ่ายทำตาม Fragment นี้ อย่างตั้งใจ แต่กระนั้นความบังเอิญนี้ไม่ได้เป็นความบังเอิญที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีที่มา เพราะองค์ประกอบต่างๆ ทางภาพที่ผู้สร้างเรียบเรียงมา ล้วนแล้วแต่เกิดจากสัญชาตญาณและรสนิยมส่วนตัว ในการเลือกองค์ประกอบ และการตัดต่อภาพให้เกิดเรื่องราวที่แทบจะทุกคนสามารถเข้าใจได้ โดยไม่ต้องใช้การตีความที่ซับซ้อนใดๆ ดังที่มีผู้ชมท่านหนึ่งกล่าวถึง Fragment 6 นี้ว่า

“ช่วง “sexual intercourse” นั้นมีลักษณะของความเป็นสากล และความชัดเจนของสัญลักษณ์มาก จนเรียกได้ว่า อาจไม่อยู่ในขอบของ postmodernism ดังที่ผู้จัดต้องการเมื่อมี Soundtrack เข้ามาประกอบด้วยแล้ว สารที่ต้องการจะสื่อ ในช่วงนี้ยิ่งชัดเจนยิ่งขึ้น โดยไม่ต้องเสียงแรง เสียดสีลัทธิสมมติความเลย” (A3)

ซึ่งแสดงให้เห็นว่า บริบทของสังคมไทยในเรื่องพื้นที่ในครัวเรือน และเรื่องเช็กส์ของเพศหญิงได้ถูกจัดการให้อยู่ในร่องรอยของความเป็นหญิงที่เป็นสากลอย่างแน่นหนา ทำให้ผู้ชมสามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนและรวดเร็ว

ในขณะที่เดียวกัน Fragment 6 นี้ไม่สามารถสื่อสารเรื่องเช็กส์ได้เลยกับผู้ชมท่านหนึ่ง (ซึ่งเป็นหญิงรักหญิง) ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์หว่าอาจจะเพราะผู้ชมไม่มีประสบการณ์ร่วม จึงไม่สามารถเชื่อมโยงหรือยอมรับเรื่องราวได้ ซึ่งตรงนี้ก็สามารเป็นข้อสนับสนุนถึงความจำเป็นในการสร้างภาพยนตร์ชุดนี้ที่สามารถรองรับการตีความหมายที่หลากหลายได้ หากเราทำให้เกิดการเรียนรู้ ทำใจก่อนปฏิบัติการตีความหมายในการชมสื่อภาพยนตร์ ก็จะได้ผลการตีความหมายที่น่าสนใจอื่นๆ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานศึกษาด้านอื่นที่เกี่ยวข้องได้

ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้สามารถใช้เป็นตัวอย่างที่ดีตัวอย่างหนึ่ง ถึงกระบวนการ ได้มาซึ่งการค้นพบตัวตน(บางส่วน) และการปลดปล่อยออกมาได้อย่างอิสระ (อย่างไม่รู้ตัว) อันนำมาซึ่งการตระหนักรู้ถึงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ที่เป็นประโยชน์ได้ในอนาคต ซึ่งหากงานวิจัยนี้ไปพัฒนาในแง่มุมมองของกระบวนการปลดปล่อยที่ออกมาจากจิตใต้สำนึกในขณะที่ไม่รู้ตัว อาจใช้เป็นประโยชน์ในการรักษาความเครียดหรือในแง่มุมมองที่สะท้อนสภาพการกดขี่หรือความไม่เท่าเทียมที่ซ่อนไว้ภายใต้ระบบสังคมที่เราอาศัยอยู่ก็เป็นได้

5.4 ปัญหาในการศึกษาวิจัย

เนื่องจากหัวข้อวิจัย “สร้างภาพยนตร์ทดลองตามแนวคิดหลังสตรีนิยม” ยังไม่เคยมีใครเคยศึกษาเป็นหัวข้อวิจัย โดยเฉพาะคำว่า “การสร้างภาพยนตร์ทดลอง” และคำว่า “หลังสตรีนิยม” ทั้ง 2 ส่วน ไม่ปรากฏว่ามีวิทยานิพนธ์ใดในประเทศไทยนำมาเป็นหัวข้อวิจัยมาก่อน ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงเกิดขึ้นจากการลองผิดลองถูกในการผสมผสานของแนวความคิดต่างๆ ที่ผู้วิจัยนั้นสนใจและอยากทดลองผลิตขึ้นมาเป็นรูปธรรมผ่านทางภาษาภาพที่มีลักษณะเฉพาะแบบผู้หญิง แม้ว่าผู้วิจัยจะสนใจแนวความคิดสตรีนิยมอยู่ไม่น้อยแต่ก็เป็นการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองจึงมีความความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในทฤษฎีสตรีนิยมอยู่บ้างเนื่องจากเรื่องราวของสตรีนิมนอกจากจะถูกศึกษาในฐานะศาสตร์แล้ว ยังมีความละเอียดอ่อนในรายละเอียดอยู่มาก โดยเฉพาะแนวความคิดหลัง

สตรีนิยมด้วยแล้วยังเป็นแนวความคิดที่ยากต่อการทำความเข้าใจ และยากต่อการให้จำกัดความหรือนิยามขอบเขต ทั้งนี้ด้วยตัวแนวคิดเองก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับว่ามีอยู่จริงสำหรับนักสตรีนิยมบางคน เนื่องจากยังมีความเห็นที่ขัดแย้งกันอยู่มากต่อแนวความคิดนี้

อีกทั้งด้วยอิทธิพลของแนวความคิดหลังสมัยใหม่ที่เป็นกระแสแนวความคิดร่วมสมัยที่ดำรงอยู่ในช่วงเวลาเดียวกัน ทำให้คำว่า “หลังสตรีนิยม” และคำว่า “สตรีนิยมหลังสมัยใหม่” มีความคาบเกี่ยวกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ว่าจะมีที่มาที่แตกต่างกันแต่ด้วยแนวความคิดที่นำมาประยุกต์ยังมีความหลวมล่าที่ทับซ้อนกันอย่างแยกไม่ออกอย่างชัดเจนได้ และเนื่องจากข้อจำกัดทางด้านเวลาและข้อจำกัดด้านการศึกษาแนวความคิดหลังสตรีนิยมทำให้ผู้วิจัยสามารถทำได้แต่เพียงศึกษาแนวคิดทั่วไปของหลังสตรีนิยมเท่านั้น ดังที่กล่าวมาแล้วว่าแนวความคิดหลังสตรีนิยมมีความละเอียดอ่อนและมีความคาบเกี่ยวกับแนวคิดสตรีนิยมหลังสมัยใหม่อยู่มาก งานวิจัยชิ้นนี้อาจไม่สามารถตอบคำถามถึงแนวคิดนี้ได้อย่างลึกซึ้ง ดังนั้นหากในงานวิจัยชิ้นนี้มีความผิดพลาดประการใด ที่เกิดจากความอ่อนหัดจากการศึกษาแนวคิดที่นำเสนอ ผู้วิจัยก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

5.6 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ดังที่กล่าวมาข้างต้นว่าคุณประโยชน์จริง ๆ ที่ได้จากการวิจัยชิ้นนี้ทำให้ผู้วิจัยในฐานะผู้สร้างและผู้วิจัย ได้ค้นพบตัวตนที่ถูกเก็บกดเอาไว้อย่างไม่เคยรู้สึกตัวมาก่อน ในที่นี้คือ แรงปรารถนาทางเพศที่ถูกทับซ้อนเอาไว้ ซึ่งสามารถปรากฏออกมาผ่านการสร้างสัญลักษณ์ที่ผู้สร้างเองก็ไม่ได้นึกถึงในตอนแรก แต่เมื่อผู้สร้างต้องกลับมาทบทวนการสร้างความหมายและการตีความสัญลักษณ์ที่สร้างใหม่ ทำให้เห็นความเชื่อมโยงของรูปแบบสัญลักษณ์ที่ถูกกดทับไว้ปรากฏอยู่ในส่วนประกอบต่างๆ ในแต่ละ Fragment ซึ่งปรากฏการณ์หรือกระบวนการสร้างภาพยนตร์ชิ้นนี้อาจเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับผู้สนใจค้นคว้าในประเด็นเรื่องรูปแบบของการเก็บกดที่ไม่รู้ตัว (ไม่ว่าจะเพศหญิงหรือชาย) ผ่านการตีความสัญลักษณ์ของการสื่อสารด้วยภาษาภาพและเสียงที่อาจจะได้ผลที่น่าประหลาดใจหรือได้ผลการวิจัยที่น่าค้นคว้าเพิ่มเติมได้อีกแนวทางหนึ่ง